

8. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΔΥΜΑΙΩΝ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΛΕΙΨΑΝΑ. ΣΤΡΩΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

Συνεχίσθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν οὐχὶ μακρὰν τῆς Κυρίας Πύλης τοῦ Τείχους Δυμαίων (πίν. 56α) τομέα ἔνθα εἶχε πέρυσιν ἀποκαλυφθῇ ἐν μέρει μυκηναϊκὴ οἰκία Α ὑποκάτω ἱστορικῶν χρόνων οἰκίας Β ἐκ δύο συνεχομένων μὲ ἰδιαιτέραν εἴσοδον δωματίων, τὸ πρὸς Ἀνατολὰς τῶν ὁποίων ἔχει κατὰ μέγα μέρος κτισθῇ ἐπὶ τοῦ πλάτους τοῦ τείχους τῆς μακρᾶς πλευρᾶς. Πρὸς Δυσμὰς αὐτῶν ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τῶν καλυπτουσῶν ἐπιχώσεων τὰ λείψανα δύο ἐπιμήκους ὀρθογωνίου σχήματος οἰκημάτων Γ καὶ Δ (πίν. 56β). Οἱ τοῖχοι αὐτῶν εἶναι λιθόκτιστοι καὶ ἦσαν ἐμφανεῖς πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς. Τὸ πάχος τῶν θεμελίων εἶναι 0.65 - 0.90 μ. Διατηροῦνται εἰς ὕψος μέχρι 0.50 μ. ὑπεράνω τοῦ δαπέδου, ἔχουν δὲ θεμελιωθῇ κατὰ τὸ πρὸς Δυσμὰς τμήμα τῶν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βραχώδους ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐν μέρει καὶ τὸ δάπεδον αὐτῶν.

Ἡ πρὸς νότον οἰκία Γ εἶναι μεγαλυτέρα (μῆκ. 17.20, πλ. 5.70 μ.) (πίν. 57α). Οἱ τοῖχοι τῶν μακρῶν αὐτῆς πλευρῶν βαίνουν παραλλήλως πρὸς τὴν ἔσω γραμμὴν τοῦ τείχους τῆς μακρᾶς πλευρᾶς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ τοῖχος τῆς ἀνατολικῆς μακρᾶς πλευρᾶς ἀπέχει 11.30 μ. κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν καὶ 12.50 μ. κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τῆς οἰκίας. Τμήμα 8 μ. κατὰ τὸ μέσον τοῦ τοίχου τῆς βορειοανατολικῆς μακρᾶς πλευρᾶς μετὰ μικροῦ τμήματος τοῦ παρ' αὐτὴν μεσοτοίχου ἔχουν ἀφανισθῇ ὁλοσχερῶς, ὥστε δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ θέσις τῶν θυρῶν. Πιθανὸν ὅμως τὰ δύο δωματία δὲν ἐπεκοινῶνουν μεταξύ των. Ἡ ἐστία τοῦ βορείου δωματίου εὐρίσκεται εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν, τοῦ δὲ νοτίου εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν, ἔνθα τὸ δάπεδον εἶναι ἐπαληθιμένον δι' ὑπερύθρου πηλοῦ. Τὰ ἀμμοχώματα τῶν ἐπιχώσεων ἦσαν ὑπομέλανα καὶ ἐνεῖχον μικροῦ μεγέθους ἀργολίθους, εὐρέθησαν δ' ἐντὸς αὐτῶν ἐνετικὰ νομίσματα, μολυβδὶς δικτύου καὶ ὀλίγα ὄστρακα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων προέρχονται ἐκ χονδροειδῶν ἀγγείων ὑποκιτρίνου πηλοῦ κοσμουμένων δι' ἐπαλλήλων πυκνῶν λεπτῶν αὐλακώσεων διὰ κτενὸς ἐντυπωθεισῶν. Ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ νοτίου δωματίου προέρχεται τὸ κάτω ἡμισυ πηλίνου εἰδωλίου Πανός (ὑψ. 0.065 μ.), ἡ λατρεία τοῦ ὁποίου ἐγένετο γνωστὴ ἐνταῦθα ἐκ τοῦ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ προπύλου τῆς Κυρίας Πύλης εὐρεθέντος πέρυσσι πηλίνου εἰδωλίου Πανός ἀψητοῦ φέροντος προσωπεῖον (ΑΔ Χρονικά 1963, πίν. 155β. ΠΑΕ 1963,

Ἀνασκαφή τοῦ Τείχους Δυμαίων). Τὸ οἶκημα Γ ἐχρησιμοποιήθη, ἐὰν δὲν ἐκτίσθη, κατὰ τὴν δευτέραν Ἑνετοκρατίαν τῶν Πατρῶν.

Διὰ στενοῦ διαδρόμου 0.60 μ. χωρίζεται ἡ πρὸς Βορρᾶν αὐτῆς μικροτέρα οἰκία Δ (μῆκ. 9 μ., πλ. 4.40 - 4.55 μ., πᾶχ. τοίχων 0.85 - 0.90 μ., πίν. 57β). Ὁ τοίχος τῆς ἀνατολικῆς στενῆς πλευρᾶς αὐτῆς βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν ἔσω γραμμὴν τοῦ τείχους τῆς μακρᾶς πλευρᾶς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 11 μ. Ὁ τοίχος τῆς δυτικῆς στενῆς πλευρᾶς, ὅστις εἶχε θεμελιωθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βραχῶδους ἐδάφους εἰς τ' ἀνάντη ἔχει ἐξαφανισθῇ ὁλοσχερῶς. Εἰς ἀπόστασιν 3.70 μ. ἀπὸ τῆς ἔσω γραμμῆς τοῦ τοίχου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς διατηροῦνται ἀμφίβολα ἵχνη ἐνδιαμέσου τοίχου. Τὸ ἐπικλινὲς δάπεδον φέρεται ἐπάλειψιν διὰ πηλοῦ. Ἀνοιγμα θύρας δὲν σώζεται ἐπὶ τῶν τοίχων. Ὁ θάλαμος ἦτο πλήρης μικροῦ καὶ μετρίου μεγέθους ἀσβεστολίδων, εὐρέθησαν δ' ἐντὸς αὐτοῦ ἡ λεκάνη χαλκοῦ ἀναρτητοῦ λύχνου ἑλλιπυὸς τὸ στέλεχος ἀναρτήσεως (ῥψ. 0.019 μ., μῆκ. 0.108 μ.), ἐνετικά νομίσματα καὶ ἐλάχιστα ὄστρακα χονδροειδῶν ἀγγείων ὑποκιτρίνου πηλοῦ μετὰ πυκνῶν ἐπαλλήλων αὐλακώσεων, παρόμοια δ' ὄστρακα εὐρέθησαν καὶ εἰς τὸν μεταξὺ τῶν οἰκημάτων Γ καὶ Δ στενὸν διάδρομον. Ἐξ αὐτῶν χρονολογεῖται τὸ οἶκημα Δ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς δευτέρας Ἑνετοκρατίας.

Εἰς τὸν αὐτὸν τομέα ἀνεσκάφη μεταξὺ τῶν οἰκημάτων Γ καὶ Δ καὶ τοῦ τείχους τῆς μακρᾶς πλευρᾶς χώρος μήκους 11 καὶ πλάτους 6 μ. περίπου. Εἰς μικρὰν δ' ἀπόστασιν πρὸς Βορρᾶν τῆς ἀνασκαφείσης πέρυσιν οἰκίας Β ἐκ δύο δωματίων, ἀπεκαλύφθη καὶ ἄλλο μικρὸν δωμάτιον Ε ἐκτισμένον ἐπίσης ἐπὶ τοῦ πλάτους τοῦ τείχους, ἐπεκτεινόμενον δ' ἐν μέρει καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Τείχους. Τὸ δωμάτιον Ε κατ'οκείτω καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Εἰς τὸν λοιπὸν χώρον ἡ σκαφή ἔφθασεν εἰς βάθος 1.30 μ., κατὰ μῆκος δὲ τῆς ἔσω παρειᾶς τοῦ τείχους πρὸς Βορρᾶν τοῦ δωματίου Ε εἰς τάφρον πλάτους 2.50 - 4 μ. καὶ μήκους 4 μ. ἡ σκαφή ἐπροχώρησεν εἰς βάθος 2 μ. περίπου. Αἱ ἐπιχώσεις ἀποτελοῦνται ἐξ ἀμμοχωμάτων καὶ δὲν διακρίνονται λείψανα ὁδοῦ. Πλησίον τοῦ τείχους ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀπεκαλύφθη στρώσις ἐκ μικροῦ καὶ μετρίου μεγέθους ἀσβεστολίδων ἀτάκτως ἐρριμμένων (πίν. 58α). Κάτωθεν δὲ τοῦ διασωζομένου τμήματος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ βορειοανατολικοῦ δωματίου τοῦ οἰκήματος Γ καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ παρ' αὐτὸ οἰκήματος Δ ἀνεφάνησαν εἰς βάθος 0.90 - 1.10 μ. λιθόκτιστοι τοῖχοι προϊστορικῶν οἰκημάτων βαίνοντες παραλλήλως πρὸς τὸ μακρὸν τεῖχος.

Τὰ στρώματα δὲν ἦσαν ἀμιγῆ. Τὸ ἀνώτατον στρώμα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους μέχρι βάθους 0.45 μ. οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα ὄστρακα περιεῖχε μέχρι βάθους 0.20 - 0.25 μ., ὀλίγα δὲ μεσαιωνικά ὑποκιτρίνου πηλοῦ καὶ ρωμαϊκά, περισσότερα μελαμβαφῇ, ἐλάχιστα χονδροειδῇ ἀρχαϊκά, ἐν γεω-

μετρικόν και ὀλίγα ὑστεροελλαδικὰ ἀπὸ 0.25 - 0.45 μ. Εἰς τὸ ἐπόμενον στρώμα ἀπὸ 0.45 - 1.30 μ. ὑπῆρχον ἀφθονία ΥΕ ὀστράκων μὴ προσαρμοζομένων μεταξύ των καὶ ὀλίγα χειροποιήτων ἀγγείων χονδροειδῶν ἐστιλβωμένων μέχρι βάθους 0.90 - 1 μ., ἐνῶ ἀπὸ 1 - 1.30 μ. ἀνευρίσκονται ὀλιγώτερα ὀστρακα ΥΕ κατὰ πλειονότητα ἀγγείων, ὀλίγα δὲ χειροποιήτων. Εὐρέθησαν ἐπίσης τεμάχια ἀλοιφῆς ἐκ πηλοῦ ἠχυρωμένου ἐκ τῆς ἐστίας προερχόμενα ἢ διασώζοντα τοὺς τύπους λεπτῶν κλάδων ἢ κολάμων καὶ προερχόμενα ἐκ τῆς στέγης τῶν ἐστεγασμένων διὰ κλάδων οἰκίσκων ἢ τῶν τοίχων αὐτῶν.

Εἰς τὴν κατὰ μῆκος τῆς ἔσω παρεῖας τοῦ μακροῦ τείχους τάφρον ὑπῆρχον τέσσαρες βόθροι. Παρὰ τὸ δωμάτιον Ε εἰς βάθος 1.70 - 2 μ. ἀνευρέθησαν ἐντὸς βόθρου ὀστρακα μεγαλοπρεπῶν ἐρυθρομόρφων κρατήρων καὶ ἀμφορέως, ὀστρακον παρὰ τὸν λαιμὸν μελαμβανοῦς οἰνοχόης ἢ πρόχου διασῶζον τὸ γράμμα π ἐξ ἀκιδιογραφήματος (πίν. 58β) καὶ τὰ περισσότερα τεμάχια βυζαντινοῦ ἀμφορέως (πίν. 67α).

Περαιτέρω παρὰ τὴν Μέσην Πύλην ἀπεμακρύνθησαν αἱ καλύπτουσαι τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ μακροῦ τείχους ἐπιχώσεις εἰς μῆκος 15 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ νοτίου τοιχώματος τῆς Πύλης, ἀπεκαλύφθησαν δὲ κατὰ τὸν καθαρισμόν δωμάτια ἐκτισμένα ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ πλάτους τοῦ τείχους καὶ αἱ ἐπάλξεις διατηρούμεναι εἰς ὕψος 0.65 μ. (πίν. 59). Τὸν κατώτατον δόμον αὐτῶν ἀποτελοῦν ὀγκόλιθοι αὐτῶν τούτων τῶν ἐπάλξεων τοῦ κυκλωπέου τείχους, ἐπ' αὐτῶν δ' εἶναι τοποθετημένοι μετρίου μεγέθους ἀσβεστόλιθοι. Πλὴν τῶν χειροποιήτων καὶ ὑστεροελλαδικῶν εὐρέθησαν εἰς τὰς ἐπιχώσεις γεωμετρικόν, ρωμαϊκὰ καὶ μετὰ ὑαλῶδων χρωμάτων βυζαντινὰ ὀστρακα.

Κ Ε Ρ Α Μ Ι Κ Η

Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέδωσε πολλὰ κιβώτια ὀστράκων, ὀλίγα ὁμως ἀγγεῖα συνεκροτήθησαν ἐξ αὐτῶν.

Ἀστρωμάτιστα, ἀλλὰ πολυπληθῆ εὐρέθησαν κατὰ τὴν ἐφετινὴν ἀνασκαφικὴν περίοδον τὰ νεολιθικὰ ὀστρακα ἐπιβεβαιοῦντα τὴν ὑπαρξίν νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ. Τὰ ὀστρακα τῶν μονοχρῶμων εἶναι περισσότερα. Ὁ πηλὸς τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι μεμιγμένος μετὰ ποσότητος ἄμμου καὶ ψηγμάτων μαρμαρυγίου, καλῶς ὥπτημένος. Τὰ τοιχώματα εἶναι μᾶλλον παχέα καὶ ἡ ἐπιφάνεια τεχνητῶς ἐστιλβωμένη.

Ὅστρακον εὐμεγέθους αὐτοῦ ἡμισφαιρικοῦ ἄνευ βάσεως σκύφου παραλλάσσει ἐντόνως κατὰ τὸν χρωματισμὸν τῆς ἐπιφανείας (rainbow ἢ variegated ware, πίν. 60α. β).

Ὅστρακα δύο πίθων κοσμοῦνται δι' ἀπλῆς τὸ ἐν καὶ διπλῆς τὸ ἄλλο πλαστικῆς ταινίας φερούσης στοῖχον τύπων δακτύλων. Εἰς ὀστρακον πίθου

ἐκ πηλοῦ ἀνοικτοῦ καστανοῦ χρώματος τοξοειδὲς πλαστικὸν ὠτίον ἄτρητον διακοσμητικὸν ἐξαγρᾶται ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν μεγίστην διάμετρον στεφάνης τοῦ ἀγγείου, ἔνθα ἡ κοιλία θλάται καὶ βαίνει στενουμένη πρὸς τὸν πυθμένα.

Στενολαίμου ἡμισφαιρικοῦ σκύφου ὁ πηλὸς εἶναι ὑποκίτρινος καὶ τὰ τοιχώματα λεπτά. Κοσμεῖται ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ διὰ δύο ὁμάδων ἐκ τεσσάρων λεπτῶν τεθλασμένων γραμμῶν ἀνοικτοῦ ἰώδους χρώματος, αἱ ὁποῖαι τέμνονται, ὥστε αἱ κορυφαὶ τῶν γωνιῶν νὰ κεῖνται ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ νὰ σχηματίζονται ρομβοειδῇ σχήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκόσμητα. Διὰ τοῦ αὐτοῦ χρώματος περιγράφεται τὸ χεῖλος καὶ ἡ βάσις τοῦ λαιμοῦ (πίν. 60γ). Διὰ παρομοίας ἀλύσεως συνεχομένων ρόμβων κοσμεῖται καὶ νεολιθικὸς ἡμισφαιρικός σκύφος ἐκ Χαιρωνείας ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ, ΑΕ 1908, 66 εἰκ. 1, καὶ μεσοελλαδικὴ ραμφόστομος πρόχους ἐκ Κίρρας J. JANNORAY et H. VAN EFFENTERRE, Kırha, πίν. XLII ἀρ. 27. Εἰς τὸν σκύφον ἐκ τοῦ Τείχους τὰ πέρατα τῶν ἀντιστοιχῶν τεθλασμένων γραμμῶν δὲν ἐνοῦνται κατὰ τὴν τομὴν των, ἀλλὰ προεκτείνόμεναί σχηματίζουν δικτυωτά.

Διάσπαρτα ἦσαν καὶ τὰ ὄστρακα τῶν πρωτοελλαδικῶν ἀγγείων. Τῶν μονοχρώμων εὐρέθησαν ὄστρακον βαθείας φιάλης μετὰ πρὸς τὰ ἔσω ἀποκλινόντων χειλέων ὑπερύθρου πηλοῦ ἐνέχοντος λεπτὰ λιθάρια ἄμμου καὶ ψήγματα μαρμαρυγίου, ὄστρακον παρὰ τὸ χεῖλος ραμφοστόμου πρόχου ἀνοικτοῦ καστανοῦ χρώματος πηλοῦ, ὄστρακον ὑψηλοῦ κολουροκωνικοῦ σχήματος (χοανομόρφου) ποδὸς ἀγγείου καστανοτέφρου πηλοῦ μετὰ ὕδαρους τεφροῦ ἐπιχρίσματος ὡς τοῦ τύπου KUNZE, Orchomenos III, εἰκ. 35.

Εἰς ὄστρακα δύο πύθων πηλοῦ καστανοῦ ἢ ἀνοικτοῦ καστανοῦ χρώματος τὰ χεῖλη εὐρύνονται πρὸς τὰ ἔξω καὶ εἶναι ἄνω πλατέα καὶ ἐπίπεδα. Ὀλίγον κάτωθεν τῶν χειλέων κοσμοῦνται διὰ πλαστικῆς ταινίας φερούσης ἐντομὰς ἐγχαρᾶχθεις δι' ἐργαλείου. Εἰς τὸν ἓνα ἐξ αὐτῶν ἡ ταινία διαμορφοῦται εἰς ἐπίμηκες ὄγκωμα (πίν. 61α).

Τῶν γραπτῶν ὄστράκων ὁ πηλὸς εἶναι κεραμόχρους ἢ ὑπέρυθρος ἐνέχων λεπτὴν ἄμμον καὶ ψήγματα μαρμαρυγίου καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Ἀνήκουν εἰς εὐμεγέθη μετὰ ὑψηλοῦ λαιμοῦ ἀγγεῖα. Φέρουν δι' ἄμαυροῦ μελανοῦ χρώματος γραμμικὴν διακόσμησιν ἐκ διπλῶν ὀριζοντίων τεθλασμένων ἢ ἐξ ἐπαλλήλων γραμμῶν, ἀπὸ τῆς κατωτέρας τῶν ὁποίων ἐκφύονται ἀτάκτως γραμμίδια (πίν. 61β).

Ἀστρωμάτιστα ἀνεκαλύφθησαν ἐπίσης καὶ ὀλίγα ὄστρακα μεσοελλαδικῶν ἀγγείων.

Ἐκ τῶν μονοχρώμων, ἓν ἀνήκει εἰς χειροποίητον κύπελλον, ἐπὶ ὑψηλοῦ πιθανῶς ποδός, μετὰ δύο μικρῶν ταινιοσχημῶν πλατειῶν λαβῶν κάτωθεν τοῦ χείλους· τὰ χεῖλη ἀποκλίνουν πρὸς τὰ ἔξω ἀπολήγοντα εἰς δὲ

καὶ σχηματίζουν στεφάνην. Ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρὸς ἐνέχων ποσότητα λεπτῶν λευκῶν λιθαρίων (πίν. 60δ).

Ἐκ τῶν μινυείων ἀνοικτοῦ τεφροῦ χρώματος ὄστρακον χειροποιήτου ἄβαθους μὲ γωνιῶδες περίγραμμα κύλικος μετὰ δύο λαβῶν, ὑψουμένων ἄνωθεν τῶν χειλέων, τὰ ὅποια ἀποκλίνουν πρὸς τὰ ἔξω, ὥς καὶ ὄστρακον χειροποιήτου εὐρυστόμου ἀγγείου, τοῦ ὁποίου τὰ χεῖλη κυρτοῦνται πρὸς τὰ ἔξω καὶ σχηματίζουν στεφάνην.

Ἐκ τῶν ἀμαυροχρῶμων ἀνευρέθη ὄστρακον ὀριζοντίου λαβῆς πίθου καθέτως τετρημένης καὶ κοσμουμένης διὰ γραμμῶν χρώματος ἀμαυροῦ μελανοῦ, ὥς καὶ ὄστρακον ἀμέσως κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ στενολαίμου χειροποιήτου ἀγγείου ὑπερύθρου πηλοῦ φέροντος δι' ἀμαυροῦ ἐρυθροῦ χρώματος διακόσμησιν ἐκ καθέτων, ὥς τριγλύφων, καὶ ἐξ ἐπαλλήλων γραμμῶν, ἀπὸ τῆς κατωτέρας τῶν ὁποίων εἶναι ἀνηρτημένη σειρά ἐφαπτομένων ὁμοκέντρων διπλῶν ἡμικυκλίων. Κάτωθεν τῆς περιθεούσης τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ γραμμῆς κοσμεῖται δι' ἀλύσεως ἐφαπτομένων κρίκων (πίν. 62α).

Ἡ πλειονότης ὅμως τῶν ἀνακαλυφθέντων μέχρι βάθους 1.80 μ. ὀστράκων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀγγείων χρονολογοῦνται εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς — τῶν δύο πρώτων περιόδων τῆς ΥΕ ἐποχῆς ἔλλειπουν πρὸς τὸ παρὸν δείγματα. Ἀνήκουν δ' εἰς ἀγγεῖα συμποσίου ἦτοι ἀρυτῆρας, κρατῆρας, σκύφους, ὑψίποδας κύλικας, κύπελλα, οἶνοχόας, πρόχους καὶ ὀλιγαρίθμους ψευδοστόμους ἀμφορεῖς, ὧν τινες εὐμεγέθεις.

Εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ΥΕ II ἐποχῆς θὰ ἠδύναντο νὰ ταχθοῦν κατὰ τὸ ἥμισυ σωζόμενον ὑψηλὸν ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον κοσμούμενον διὰ βραχώδους ἐδάφους (rock - pattern), εἰς δὲ τὰς δύο πρώτας φάσεις τῆς ΥΕ III τελευταίας περιόδου τῆς ΥΕ ἐποχῆς: Ψευδόστομοι ἀμφορεῖς· σκύφος φέρων κόσμησιν ἐξ ἀντιθετικῶν ὁμάδων τριπλῶν παραλλήλων κυματοειδῶν λευκῶν γραμμῶν (πίν. 61γ)· κρατῆρ μὲ διπλὴν ἐπάλληλον σειρὰν συνεχοῦς σπείρας λευκῆς (πίν. 61γ)· κρατῆρ κοσμούμενος διὰ συνεχοῦς μετ' ὀφθαλμοῦ εἰς τὸ κέντρον σπείρας, τὰ μεταξὺ τῶν κύκλων τῆς ὁποίας κενὰ ποικίλλονται διὰ στιγμῶν (πίν. 62β)· σκύφοι κοσμούμενοι διὰ συνεχοῦς σπείρας μετ' ὀφθαλμοῦ εἰς τὸ κέντρον ΥΕ IIIB FURUMARK, The Mycenaean Pottery, mot. 46, 57 (πίν. 62γ)· ὑψίπους κύλιξ κοσμουμένη διὰ σειρῶν ἐφαπτομένων ἡμικυκλίων εἰς τριγωνικὴν φολιδοειδῆ διάταξιν ΥΕ IIIB-Γ: 1 FURUMARK, mot. 42, 21 (πίν. 62β).

Εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ΥΕ III ἐποχῆς ἀνάγονται ἀφθονία ὀστράκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπετεύχθη ἡ ἀνασυγκρότησις ἀγγείων τινῶν διὰ τοῦ δοκιμωτάτου συγκολλητοῦ τοῦ Μουσείου Πατρῶν Κων. Παυλάτου.

Ὅστρακον σκύφου κοσμουμένου διὰ συνεχοῦς σπείρας ἐστερημένης τῶν κεντρικῶν ἐλίκων ΥΕ IIIG: 1 FURUMARK, mot. 46, 58 (πίν. 62γ).

Τετράωτος ἀμφορεύς (ἀρ. Εὐρ. Π 770), συμπεπιεσμένου σφαιρικοῦ σχήματος μετὰ χαμηλοῦ ποδός· παρὰ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ κοσμεῖται διὰ μεμονωμένων ἡμικυκλίων, ἔσωθεν τῶν ὁποίων ἐκφύονται ἀκτινοειδῶς γραμμίδια ὡς ὁδόντες κτενός (ἡμικυκλικὴ κτεῖς), ὕψ. 0.36 μ. (πίν. 63α). Τετράωτος μεθ' ὀριζοντίων λαβῶν ἀμφορεύς σωζόμενος κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμήμα, φέρων δὲ διακόσμησιν ἐξ ὁμοκέντρων τόξων διατεταγμένων φολιδοειδῶς ΥΕ ΙΙΓ : 1 FURUMARK, mot. 44, 10.

Μέγας κρατὴρ σωζόμενος κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμήμα· ἡ μεταξὺ τῶν λαβῶν ζώνη χωρίζεται διὰ καθέτων γραμμῶν εἰς μετόπας κοσμουμένας διὰ συστημάτων καθέτων κυματοειδῶν γραμμῶν καὶ χιαστὶ τεμνομένων γραμμῶν ἐναλλάξ (πίν. 64α). Παρομοίαν διακόσμησιν φέρει κρατὴρ ἐκ Λακκίδρας Κεφαλληνίας, ΑΕ 1932, πίν. 5, 12.

Ὅστρακον κρατῆρος φέροντος διακόσμησιν ἐξ ἀντιθετικῶν σπειρῶν ἐκατέρωθεν μετόπης ἐκ συστήματος ὀριζοντίων κυματοειδῶν γραμμῶν ἐντὸς τριγλύφων ἐκ τετραπλῶν καθέτων παραλλήλων γραμμῶν (πίν. 64β).

Οἰνοχόη (ἀρ. Εὐρ. Π 771) σφαιρικοῦ κωνικοῦ σχήματος ὠχροπρασίνου πηλοῦ ἀποκεκρουμένη τὴν λαβὴν μετὰ τμήματος τοῦ λαιμοῦ· κοσμεῖται δι' ἀραιῶν ἐπαλλήλων γραμμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κάτωθι τοῦ λαιμοῦ γραμμὴ συνάπτεται ἀντικρὺ τῆς λαβῆς μετὰ τῆς περιθεούσης τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ γραμμῆς, ὥστε νὰ κρέμαται ἐλευθέρως ἀπὸ τοῦ σημείου ἐπαφῆς τὸ ἄκρον αὐτῆς, ὕψ. 0.217 μ. (πίν. 63β). Ἄλλα ἀγγεῖα κοσμοῦνται δι' ἀλύσεως ἀλλεπαλλήλων ρόμβων (πίν. 62β καὶ 65α).

Τῆς τάξεως τοῦ ρυθμοῦ τοῦ Σιτοβολῶνος εὐρέθῃ πληθώρα ὀστράκων.

Ἐκ τῶν μονοχρῶμων ὀστρακα ὑψιπόδων κυλίκων καὶ ὑδρίας (ἀρ. Εὐρ. Π 772) σφαιρικοῦ κωνικοῦ σχήματος ἐπηλειμμένη δι' ὠχροτέφρου ὕδαροῦς ἐπιχρίσματος, φέρουσα ἴχνη ἐκ πυρκαϊᾶς, ὕψ. 0.385 μ. (πίν. 63γ).

Σκύφος καλυπτόμενος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς διὰ καστανευδύθρου γανώματος.

Ὑψίπους κύλιξ κωνικοῦ σχήματος ἐπηλειμμένη διὰ καστανευδύθρου γανώματος ἐξαιρέσει ζώνης μεταξὺ τῶν λαβῶν ἐχούσης τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ (πίν. 63δ).

Ἄλλα ἀγγεῖα κοσμοῦνται δι' ὀριζοντίου κυματοειδοῦς γραμμῆς (πίν. 65α).

Τῆς κατηγορίας τῶν ἀγγείων τοῦ συμπύκνου ρυθμοῦ (Close Style) ὀστρακα κρατῆρος καὶ ὑδρίας φέροντα ἴχνη πυρκαϊᾶς καὶ εὐρεθέντα ὑπὸ τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας Β φέρουν διακόσμησιν ἐξ ὁμοκέντρων ἡμικυκλίων καὶ τόξων, τῶν ὁποίων τὸ ἐξώτερον εἶναι χροσσωτόν (Fringed Style, πίν. 65β).

Θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ὑπομυκηναϊκὴν περίοδον ὀστρακον εὐμεγέθους ἀγγείου διαιρουμένου διὰ πλαστικῶν σχοινίων εἰς ζώνας καὶ

μετόπας κοσμουμένας δι' ἄλλεπαλλήλων τετραγώνων ἢ ὀρθογωνίων καὶ δικτυωτοῦ (πίν. 64γ), ὡς καὶ ψευδόστομος ἀμφορίσκος κοσμούμενος διὰ κλαδοσχήμων (πίν. 64δ).

Εἰς τὸ ὑστεροελλαδικὸν στῶμα ἀνευρέθη χειροποίητος μαγειρικὴ χύτρα ἐπηλειμμένη διὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος, ὕψ. 0.155 μ. (πίν. 66α) καὶ ὄστρακον πίθου φέροντος ἐγγάρακτον διακόσμησιν ἐκ διαλελυμένης ἐντὸς ζεύγους παραλλήλων τεθλασμένης γραμμῆς, τῆς ὁποίας αἱ γωνίαι ἢ τὰ τρίγωνα πληροῦνται διὰ παραλλήλων γραμμιδίων (πίν. 66).

Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέδωσε καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν μελαμβαφῶν κλασικῶν καὶ ἑλληνιστικῶν χρόνων ὀστράκων, ὧν τινα φέρουν ἐμπέστα ἀνθέμια, ὡς καὶ ὄστρακα ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν ἀγγείων.

Τινὰ τῶν βυζαντινῶν χρονολογοῦνται εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν.

Εὐρύστομος πρόχους (ἀρ. Εὐρ. Π 774), μετ' εὐρείας ἐπιπέδου βάσεως καὶ δύο ταινιοσχίμων γωνιωδῶν λαβῶν πλησίον ἀλλήλων τοποθετημένων· ὕψ. 0.188 μ. (πίν. 66γ). Ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρὸς καὶ τὰ τοιχώματα λεπτά. Ἐξωτερικῶς φέρει ἐπάλειψιν δι' ἀμαυροῦ μελανοῦ χρώματος, ἐσωτερικῶς δὲ καὶ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τῶν λαβῶν καλύπτεται δι' ὑαλώδους καστανοῦ ἐπιχρίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου περιγράφεται καὶ τὸ χεῖλος. Ἐπὶ τοῦ ὤμου ὀλίγον ἄνω τῆς προσφύσεως τῶν λαβῶν φέρει λεπτὴν πλαστικὴν ταινίαν. Ὑπεράνω δ' αὐτῆς κοσμεῖται διὰ μηνοειδῶν καὶ τριγωνικῶν ποικιλμάτων ἐγχαραχθέντων δι' ἐργαλείου (ξύλαριου). Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγγείων brown glazed wares τοῦ 11ου αἰ. μ. Χ. Corinth XI, MORGAN, The Byzantine Pottery, 37 κῆ.

Εἰς τὸν 12ον καὶ 13ον αἰ. χρονολογοῦνται ὄστρακα τῆς τάξεως τῶν ἀγγείων proto-majolica (πίν. 67β) MORGAN, ἔ. ἀ. 105 κῆ. ὡς καὶ ὄστρακα ἀγγείων φερόντων γραμμικὴν διακόσμησιν δι' ἀμαυροῦ μελανοῦ καὶ κατὰ τόπους ἐρυθροῦ χρώματος. Τῆς κατηγορίας αὐτῆς διεσώθησαν τὰ περισσότερα τεμάχια ἀμφορέως κοσμουμένου διὰ κτενοσχήμων, ὁμορρόπων γωνιῶν καὶ σπειροειδῶν (πίν. 67α).

Χαλκοῦν μαχαίριον μονόστομον μετὰ συναφοῦς λαβῆς (ὀλικὸν μήκος 0.231 μ., τῆς δὲ λεπίδος 0.188 μ., πίν. 68α). Ἡ λεπίς διακοσμεῖται ἀμφοτέρωθεν διὰ ζεύγους ἀναγλύφων γραμμῶν παραλλήλων πρὸς τὴν ῥαχίν (0.0037 μ. παχέϊαν). Τὴν λαβὴν, ἣτις φέρει εἰς τὴν κορυφὴν γωνιώδη ἐγκοπὴν, περιβάλλει ἐκατέρωθεν περιερίλωμα διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ ὀστεινοῦ ἢ ἐλεφαντίνου στελέχους, οὗτινος λείψανα διασώζονται, διὰ δὲ τὴν ἐφήλωσιν αὐτοῦ φέρει τρεῖς ἀμφικεφάλους ἥλους διασωζομένους. Συμφώνως πρὸς τὸ μήκος αὐτῶν τὸ πάχος τοῦ στελέχους

τῆς λαβῆς ἦτο 0.0145 μ. εἰς τὸ ἄκρον καὶ 0.0135 μ. παρὰ τὴν ρίζαν τῆς λεπίδος.

Χαλκοῦν μηνοειδὲς μαχαίριον ἀποκεκρουμένον τὴν αἰχμήν (ὀλικοῦ μήκους 0.134 μ., τῆς δὲ λεπίδος 0.097 μ.). Ἡ κόψις τῆς λεπίδος ἐλαφρῶς κοίλῃ ἐκ τῆς χρήσεως. Διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ εὐφθάρτου στελέχους φέρει ἐπὶ τῆς λαβῆς μίαν ὀπὴν ἀνοιγεῖσαν ἐν ψυχρῷ (πίν. 68β).

Σιδηροῦν μονόστομον μαχαιρίδιον μετὰ συναφοῦς λαβῆς ἄρτιον (μήκ. 0.116 μ.) καὶ λεπὶς ἄλλου σιδηροῦ μονοστόμου μαχαιρίου. Ἀσπιδίσκη χαλκῇ. Μολυβδὶς δικτύου.

Κωνικά, κολουροκωνικά, ἀμφικωνικά καὶ ἡμισφαιρικά σφονδύλια πηλίνα καὶ ἐκ στεαίτιτου, τριπτῆρες πηλίνοι καὶ εἰς μικρὸς λίθινος (μήκ. 0.044 μ.), πηλίνα δισκάρια ἄτρητα καὶ τετρημένα, ἐν ἑξ ἀμμολίθου τετρημένον, τὸ ὀλίσθιον τμήμα πηλίνου εἰδωλίου βοός, ἄγκυρα πηλινὴ κολοβή.

Δύο πηλίνα πώματα ψευδοστόμων ἀμφορέων, ὧν τὸ ἐν ἄρτιον καὶ τὸ ἄλλο ἀποκεκρουμένον τὴν εἰσαγομένην πρὸς ἔμφραξιν τοῦ στομίου τοῦ ἀγγείου ἀπόφυσιν (βύσμα), ἡ ὁποία εἶναι τετρημένη διὰ τὴν πρόσδεσιν τοῦ πώματος ἐπὶ τοῦ ἀγγείου (πίν. 68γ).

Ἀποθραύσματα πηλίνων κεραμίδων στέγης ὧν ἡ μία φέρει ἐμπίστον σφραγίδα μετὰ τὰ τρία πρῶτα γράμματα τῆς λέξεως ΔΥΜ(ΑΙΩΝ) ἐν συμπλέγματι ὑψίλον ἐγγεγραμμένου ἐντὸς δέλτα τοῦ 5ου ἢ τοῦ 4ου αἰ. (πίν. 69α), ἕτερον ἀπόθραυσμα διασώζει ἐν συμπλέγματι τὰ αὐτὰ γράμματα κεχαργμένα διὰ δακτύλου τῆς χειρός.

Παρὰ τὴν Πτέρυγα Ἐκπαιδεύσεως Νεοσυλλέκτων τὴν γνωστὴν ὡς Ἀμερικάνικα πρὸς Ἀνατολὰς τῶν οἰκιῶν τῆς οἰκογενείας Καραμπελιᾶ σώζονται τὰ ἐρεῖπια Κάστρου, τετραγώνου (διαστάσεων 40×50 μ. περίπου) ἀσβεστοκτίστου μικροῦ φρουρίου, πιθανῶς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνευρέθη παρὰ τοῦ Ἀνδρ. Καραμπελιᾶ ἀπόθραυσμα ἀποκεκρουμένης πανταχόθεν ἐπιτυμβίου στήλης (ὑψ. 0.077 μ., πλ. 0.073 μ., πάχ. 0.029 μ.) διασῶζον τὰ τρία τελευταῖα γράμματα ὀνόματος, —] ΠΩΝ [— τοῦ 2ου αἰ. π. Χ. (ὑψ. γραμμ. 0.014 μ., πίν. 69β).

Νομίσματα εὐρέθησαν χαλκοῦν τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν, ἀπότμημα χαλκοῦ νομίσματος τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ καὶ ἐνετικά, ὧν τινὰ τοῦ δόγη Ἀντο(νί)ο Venerio (1382 - 1400), ὡς καὶ ἐφθαρμένον χαλκοῦν νόμισμα Φιλίππου τοῦ Ε΄ συμφώνως πρὸς γνωμάτευσιν τῆς κ. Καραμεσίνη - Οἰκονομίδου· ἔμπρ. κεφαλὴ Διὸς πρὸς τὰ δεξιὰ, ὅπ. ἔφιππος ἱππεὺς πρὸς τὰ δεξιὰ GAEBLER, XXXIV, 21.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ

α. Τείχος Δυμαίων. Ἀποσις ἀπὸ ΒΑ.

β. Τείχος Δυμαίων. Τὰ οἰκήματα Β ἔμπρὸς, Γ καὶ Δ εἰς τὸ βάθος ἀπὸ Α.

α. Τείχος Δυμαίων. Τὸ ἐπίμηκες οἶκημα Γ ἀπὸ Α. εἰς τὸ βάθος.

β. Τείχος Δυμαίων. Τὸ οἶκημα Δ ἀπὸ Α.

α. Τείχος Δυμαίων. Στρῶσις ἀργολίθων παρὰ τὸ τεῖχος τῆς μακρᾶς πλευρᾶς.

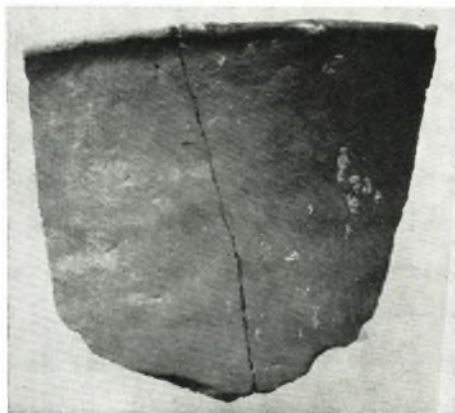
β. Τείχος Δυμαίων. Ὅστρακα ἐρυθρομόρφων ἀγγείων.

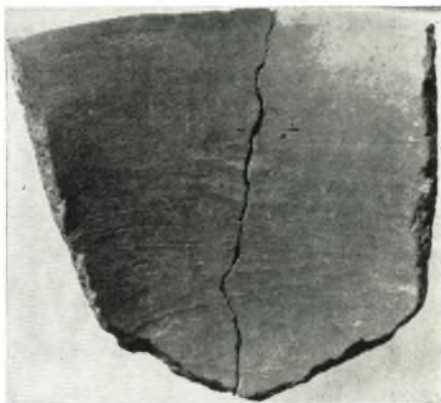
α. Τείχος Δυμαίων. Τμήμα τοῦ τείχους τῆς μακρᾶς πλευρᾶς παρὰ τὸ νότιον τοίχωμα τῆς Μέσης Πύλης μετὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς ἄνω ἐπιφανείας.

β. Τείχος Δυμαίων. Λείψανα τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους τῆς μακρᾶς πλευρᾶς παρὰ τὴν Μέσιν Πύλιν.

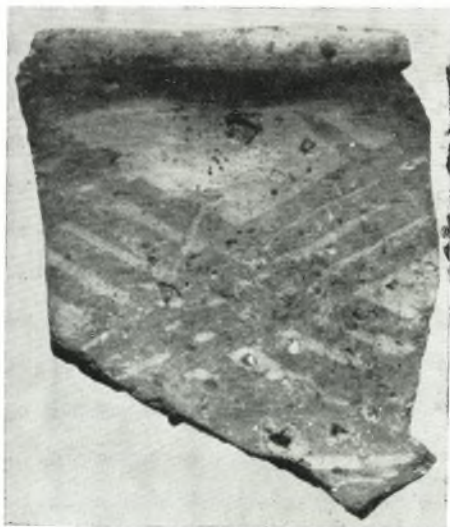

α

β

α - β. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακα νεολιθικού άώτου άνευ βάσεως σκύφου.

γ. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακον νεολιθικού ήμισφαιρικού σκύφου.

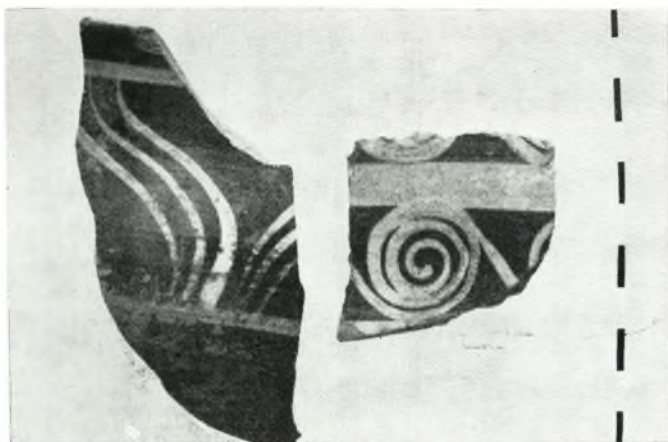
δ. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακον ΜΕ κυπέλλου.

α. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακα ΠΕ πίθων.

β. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακα γραπτών ΠΕ αγγείων.

γ. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακα ΥΕ αγγείων με λευκήν διακόσμησην.

α. Τείχος Δυμαίων.
*Οστρακον γραπτού ΜΕ ἀγγείου.

β. Τείχος Δυμαίων.
*Οστρακα ΥΕ ΙΙΙ ἀγγείων.

γ. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακα ΥΕ ΙΙΙ ἀγγείων.

α. Τείχος Δυμαίων. ΥΕ ΙΙΙΓ' τετράωτος
ἀμφορέυς (ἀρ. Εὐρ. Π 770).

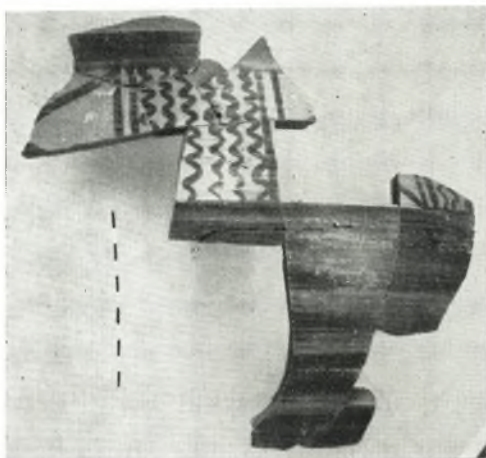
β. Τείχος Δυμαίων. ΥΕ ΙΙΙ οίνοχόη
(ἀρ. Εὐρ. Π 771).

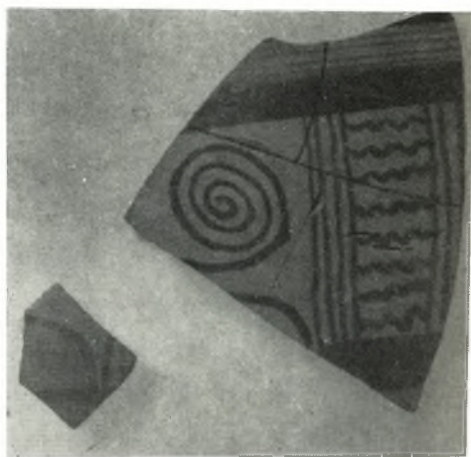
γ. Τείχος Δυμαίων. ΥΕ ΙΙΙΓ ὕδρεια
τοῦ ρυθμοῦ τοῦ Σιτοβολῶνος (Gra-
nary Style) (ἀρ. Εὐρ. Π 772).

δ. Τείχος Δυμαίων. ΥΕ ΙΙΙΓ ὑψίπους
κύλιξ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ Σιτοβολῶνος
(Granary Style).

α. Τείχος Λυμαίων. Ἀπόθραυσμα ΥΕ ΙΙΙΓ ἀμφοροειδοῦς κρατήρος.

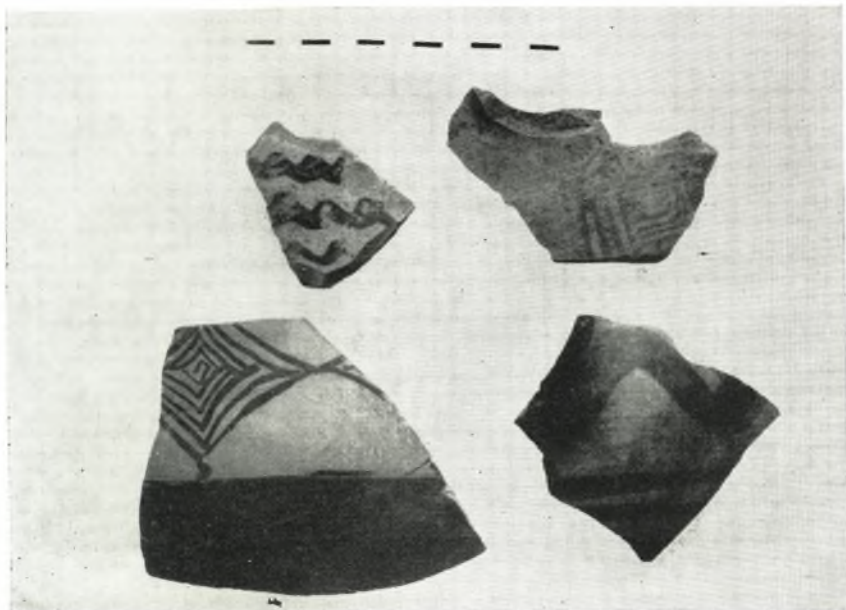
β. Τείχος Λυμαίων. Ὅστρακον ΥΕ ΙΙΙΓ κρατήρος.

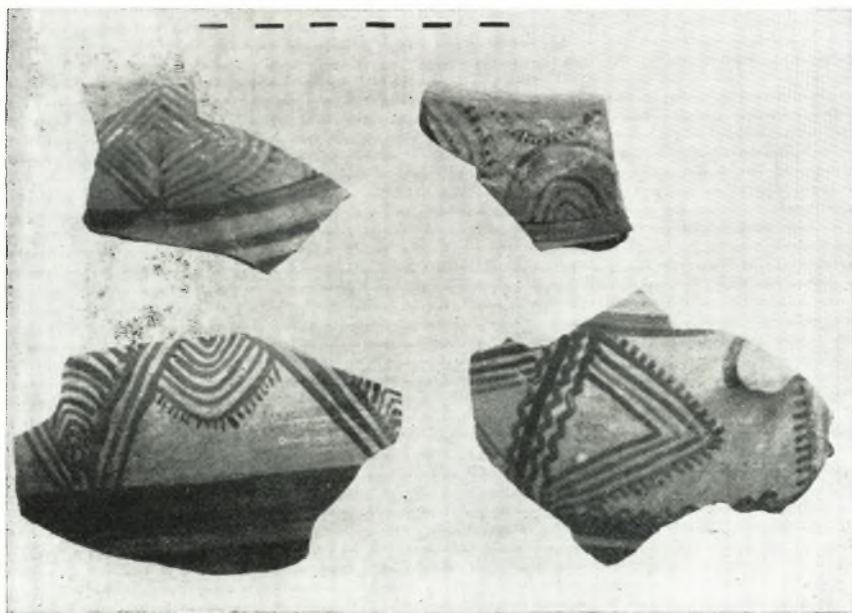
γ. Τείχος Λυμαίων. Ὅστρακον ὑπομυκηναϊκοῦ (;) ἀγγείου.

δ. Τείχος Λυμαίων. Ἀπόθραυσμα ὑπομυκηναϊκοῦ ψευδοστόμου ἄμφω- ρίσκου.

α. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακα ΥΕ ΙΙΙΓ ἀγγείων τοῦ ρυθμοῦ τοῦ Σιτοβολώνος (Granary Style).

β. Τείχος Δυμαίων. *Οστρακα ΥΕ ΙΙΙΓ ἀγγείων τοῦ κροσσωτοῦ ρυθμοῦ (Fringed Style).

α. Τείχος Δυμαίων. Χειροποίητος χύτρα (άρ. Εύρ. Π 775).

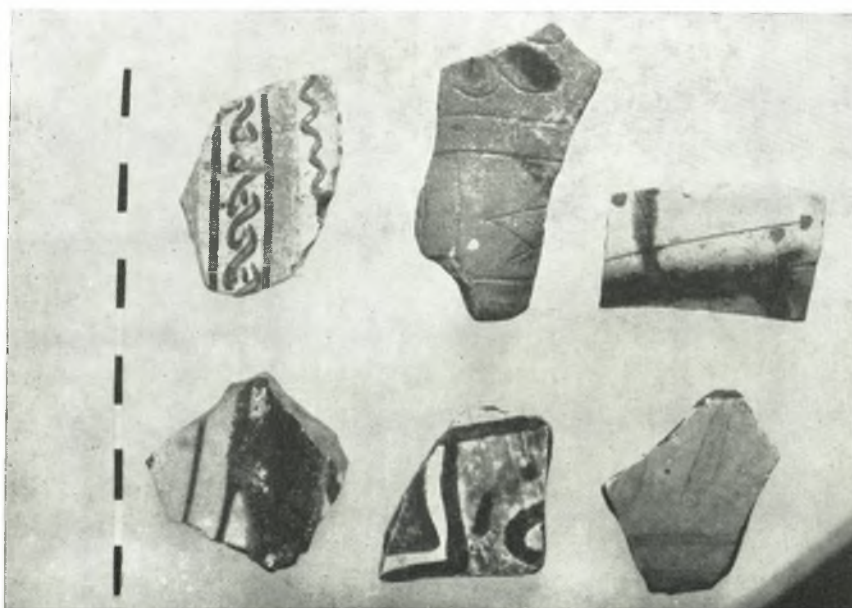
β. Τείχος Δυμαίων. *Όστρακον ΥΕ πίθου.

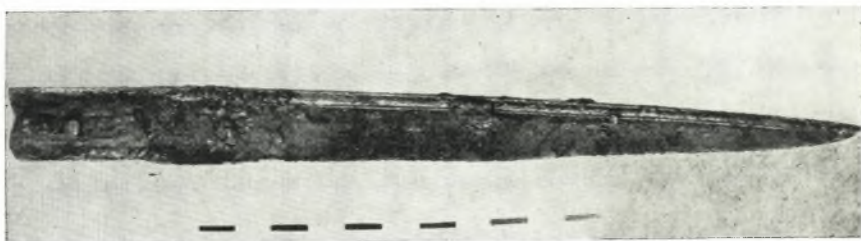
γ. Τείχος Δυμαίων. Βυζαντινή πρόχους (άρ. Εύρ. Π 774).

α. Τεῖχος Δυμαίων. Ἀποτμήματα βυζαντινοῦ ἀμφορέως.

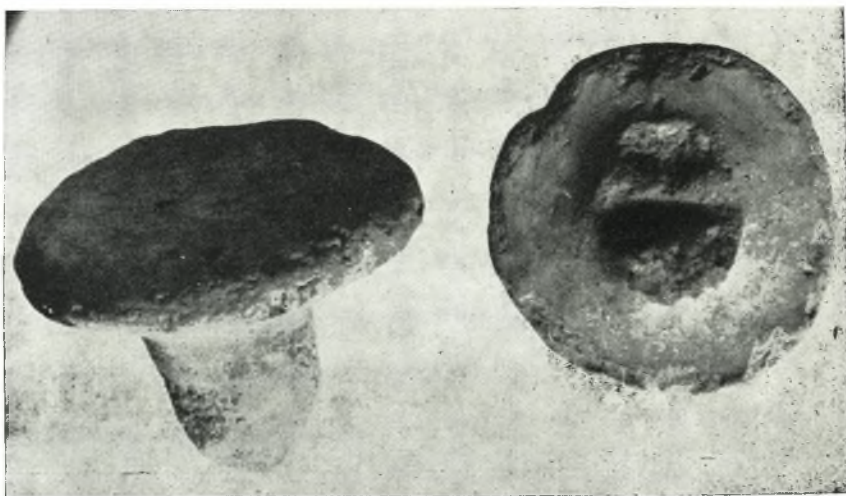
β. Τεῖχος Δυμαίων. Ὑστρακα βυζαντινῶν ἀγγείων μετὰ θαλωδῶν χρωμάτων (proto - majolica).

α. Τείχος Δυμαίων. Χαλκοῦν μονόστομον μαχαίριον

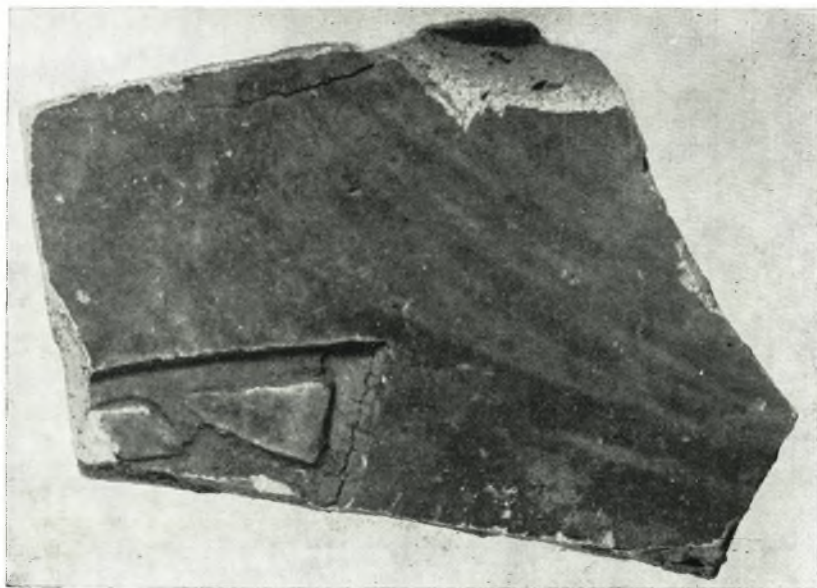
β. Τείχος Δυμαίων. Χαλκοῦν μηνοειδές μαχαίριον.

γ. Τείχος Δυμαίων. Πώματα ψευδοστόμων ἀμφορέων.

β. Τείχος Δυμαίων. *Απόθραυσμα
ξυτυμβίου στήλης.

α. Τείχος Δυμαίων. *Απόθραυσμα κεράμου στέγης
φερούσης σφραγίδα ΔΥΜ.